

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ויצא

(חלק בה שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ויצא, ג"ט כסלו, ה'תשפ"ו (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ויצא ב

וצריך להבין: בתחלת הפרשה, על הפסוק⁵ „עולים ויורדים בו“, איתא במדרש⁶ „מלאכים שהם מלוין את האדם בארץ ישראל אין מלוין אותו בחוצה לארץ“, ובדברי רש"י⁷ הדבר מפורש עוד יותר: „מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו ברקיע וירדו מלאכי חול ללותו“⁸ – ואם כן, איך יתכן שבחזרתו מחרן לארץ ישראל יצאו מלאכי ארץ ישראל לחוץ לארץ?

בגור ארי⁸ מבאר, דכיון שיעקב הי' בדרכו לארץ ישראל, יצאו מלאכי ארץ ישראל „לקראתו לשמור אותו“ – שלא תהא שום מניעה לכניסתו לארץ ישראל⁹ – ושמירה זו מוטלת „על מלאכי ארץ ישראל“ (משא"כ השמירה

א. על הפסוק בסוף פרשתנו „ויפגעו בו מלאכי אלקים אמרו רז"ל², והובא בפירוש רש"י על התורה³, (שהיו אלה), „מלאכים של ארץ ישראל (אשר) באו לקראתו ללותו לארץ“. ומפשטות הלשון מובן, שמלאכי ארץ ישראל „באו לקראתו“ בהיותו בחוץ לארץ⁴, עוד בטרם הגיע לארץ ישראל.

(1) לב, ב.

(2) ראה תנחומא (ותנחומא באבער) וישלח ג. תנחומא באבער וישב ב. וראה גם מדרש לקח טוב עה"פ.

(3) עה"פ.

(4) ראה רמב"ן כאן, „שהרי עדיין לא הגיע יעקב לארץ ורחוק הי' משם כו"ו. ברא"ם כאן דוחה פי' הרמב"ן וט"ל שהי' בא"י, אבל מהשקו"ט במפרשי רש"י (גו"א ועוד) מוכח שדעתם שזה הי' בחו"ל. וכן משמע בפרש"י ד"ה מחנים (ועד"ז בתנחומא שם), „שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן“ ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו. ולא כבמדרש לקח טוב כאן „מחנה המלאכים שבאו עמו מחוץ לארץ ומחנה המלאכים שפגעו בו בכניסתו לארץ ישראל“*. וראה ס' זכרון על פרש"י „ופגעו בו וחזרו עמו“. וצ"ע ביריעות שלמה (להמהרש"ל) סוף פרשתנו „כי מיד שקרב יעקב ממקומו לילך לביתו לא"י אז הלכו עמו מלאכים של א"י ופסקו ממנו מלאכי חו"ל“. וראה המשך פירוש הגו"א (שהובא לקמן בפנים).

ולהעיר שברמב"ן כאן מעתיק לשון רש"י שבד"ה ויפגעו „מלאכי ארץ ישראל יצאו לקראתו“ ובלו התיבות „ללותו לארץ“. ועד"ז

בד"ה מחנים „יצאו לקראתו“. וכ"ה בדפוס שני דפרש"י – בבי' הד"ה דפרש"י. אבל בדפוסים הנפוצים, וכן בדפוס ראשון וכונ"כ כת"י רש"י (שתח"י) הוא כפנים. אלא שבכמה כת"י בד"ה ויפגעו „באו ללותו בארץ“ (כלי תיבת „לקראתו“). ובא' מכת"י רש"י שתח"י: באו לקראתו לחוצה לארץ. וראה לקמן הערה 9.

(5) כת, יב.

(6) בי' פס"ח, יב. בב"ר לפנינו איתא רק סיום הענין „עולים אותם שליוו אותו בארץ ישראל יורדים אלו שליוו אותו בחוצה לארץ“. והגרסא שבפנים היא בב"ר (פס"ח, יח) הנדפס עם פי' יפה תואר (השלם). ובבי' הוצאת תיאודור-אלבק. יל"ש כאן עה"פ.

(7) ובתנחומא באבער וישב שם: שאין המלאכים המשמשין בארץ ישראל משמשין בחוצה לארץ ולא של חוצה לארץ בארץ ישראל.

(8) שם לב, ב. וראה גם מ"ש בר"פ וישלח.

(9) להעיר מהגירסא בא' מכת"י רש"י (שתח"י) בסוף ד"ה מחנים „ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו כדי ללותו לארץ ישראל שילך בשלום“.

(* מלשון רש"י „עד כאן“ אין הכרח לפרש שאז פסקו ממנו, אלא מבאר טעם קריאת שם המקום „מחנים“ – המקום שבי' מחנות המלאכים נפגעו עמו. ובתנחומא וישלח שם „כיון שחזר מן לבו היו אותן מלאכים שנמסרו לו מלוין אותו עד ארץ ישראל“.

(** ובתנחומא באבער וישב שם: וכשבא לחזור קרא הקב"ה לאותן המלאכים שהיו משמשין אותו בארץ, אמר להם הרי יעקב חזר, צאו ונצא לאנפטי שלו (פי' תחום).

וכיון ששאלה זו מתעוררת מצד לשון רש"י עצמו, ולא מצינו ביאור לכך בדברי רש"י, בהכרח לומר, שהענין מובן ומבואר מתוך פשטות לשונו של רש"י, עד שמעיקרא אין כאן שאלה הדורשת ישוב.

ב. ויש לומר הביאור בזה בפשטות: בתחלת הפרשה קאי הכתוב ביציאת יעקב מארץ ישראל לחו"ל, וא"כ מובן הטעם שלא יכלו מלאכי ארץ ישראל להמשיך ללוותו, כי מלאכי ארץ ישראל „אין יוצאים חוצה לארץ“; משא"כ בסוף הפרשה, כשמדובר אודות ההיפך – אודות שיבתו של יעקב מחו"ל אל ארץ ישראל, אזי היו יכולים (ואולי – צריכים) לבוא לחו"ל, כי זהו בכדי „ללוותו לארץ“¹³. ויש לומר, שמעיקרא אין זה בגדר יציאה לחוץ לארץ.

ויומתק – אם נפרש שכלל זה שמלאכי ארץ ישראל „אין יוצאים חוצה לארץ“ הוא על דרך ההלכה¹⁴ (וגדריי) דאיסור היציאה מארץ ישראל לחו"ל¹⁵: פסק הרמב"ם¹⁶, „אסור לצאת

דמלאכי חו"ל – שליווהו עד ארץ ישראל – היתה רק „שלא יגיע לו נזק אחר“.

אך לכאורה תירוץ זה אינו מחוור: מאחר שהדרך דרך אחת היא, הליכה בחו"ל לעבר ארץ ישראל¹⁰ – מדוע דרושים שני עניני שמירה? הלא מלאכי חו"ל השומרים אותו בדרך, שומרים אותו בדרך ממילא מכל מניעה עד לארץ ישראל.

ולכן מסתבר לומר, שמלאכי ארץ ישראל „באו לקראתו“ רק „ללוותו“ – לא עבור עניני שמירה, אלא לוי' לשם כבוד¹¹ בלבד.

וצריך ביאור: מדוע ה"כ דבר הזה, שלמען כבודו של יעקב (ולא מחמת הכרח שמירתו) נשלחו מלאכי ארץ ישראל לחו"ל, היפך הכלל ד„אין יוצאים חוצה לארץ“¹²?

10 ראה ס' זכרון שהובא לעיל הערה 4.

11 ראה דברי דוד (להט"ו) ריש פרשתנו (כח, ג). אמנם הוא פ"י זה (גם) בהמלאכים ש„עולים ויורדים“ (כח, יב) ש„לא ה"י בשביל שמירה שהקב"ה שומרו כו' אלא הלווי' בשביל כבוד“. אבל בגו"א, משכיל לדוד ועוד שם – שמה שה' נצב עליו לשמרו ה"י כי המלאכים של א"י עלו לרקיע ועל אותה שעה לפני שירדו מלאכי חו"ל, נאמר והנה ה' נצב עליו לשמרו.

12 במשכיל לדוד לפרש"י שם (כח, יב) מבאר למה לא ירדו תחלה מלאכי חו"ל ואח"כ יעלו מלאכי א"י „דכיון דמלאכי חו"ל גריעי ממלאכי א"י אין להם רשות להראות ממשלה לפנייהם ברשותם ואם היו יורדין ה"י נראה הוראת ממשלה שבאין ללוות ולשמור ולכך עלו תחלה של א"י“ משא"כ בסוף הפרשה „שהיו נמצאים שם הב' מחנות אחד . . . מלאכי א"י דעדיפי יכולים להראות גדולה לפני אותם דחו"ל“ (וראה עד"ז תי' הא' בנחלת יעקב לפרש"י סוף פרשתנו)*.

* וביריעות שלמה שם „אין כח למלאך אלא בארצו“.

אבל אין לתרץ כן הקושיא שבפנים, כי מלשון רש"י „אין יוצאים חוצה לארץ“ (ובפרט ששינה מלשון המדרש כנ"ל) מוכח שהוא לא רק לפי שאינו מתאים שיהיו במקום וביחד עם מלאכי חו"ל בשעה שמלאכי חו"ל מראים ממשלה, כ"א מצד עצם היציאה לחו"ל. וראה יפ"ת לבר' שם „אין להם רשות לצאת לחו"ל“.

13 ונ"ד מ"ש הגו"א שם, הדין נותן שיהיו לו שומרים מלאכי א"י מכיון „שצורך א"י הוא“.

14 ראה תוספתא ע"ז פ"ה, ב. ב"ב צא. א.

15 שהרי איסור היציאה מהארץ הוא לא רק לפי שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם ב"ב שם ד"ה אין יוצאין) כ"א גם משום קדושת הארץ (ראה שו"ת מהרי"ט יו"ד ח"ב סכ"ח). וראה פרש"י לך יז, ת. וראה בהנ"ל – לקו"ש חט"ו ע' 203 הערה 25.

16 הלי מלכים פ"ה ה"ט.

לא חל עליו מעיקרא גדר יציאה מהארץ.

וההסברה בזה בפשטות: בשאר הענינים (ללמוד תורה וכו') הרי תכלית היציאה היא לעשות מצוות ופעולות בחו"ל (וע"פ רוב הרי זה למשך זמן מסוים (מוגבל)²⁰), משא"כ היציאה לחו"ל, לקראת אביו ואמו" הבאים אל ארץ ישראל, אינה לשם חו"ל, אלא לשם (ובקשר עם) ארץ ישראל (העלי' לארץ), וא"כ מלכתחילה אין זה בגדר יציאה, כנ"ל.

ועד"ז בנדון דידן: מאחר שמטרת מלאכי ארץ ישראל ביציאתם לחו"ל היתה כדי "ללותו לארץ", לא חל על זה מלכתחילה גדר יציאה מהארץ חוצה לארץ, וממילא אין צורך בטעם להיתר היציאה.

ג. לכאורה אפשר להקשות על זה:

נתבאר במקום אחר²¹ בארוכה, שלשיטת רש"י איסור היציאה מהארץ לחו"ל לא הי' שייך בזמן האבות²², ולכן לא מצינו שהאבות נזוהרו בזה, כי לדעת רש"י לא היתה ארץ ישראל מובדלת אז בקדושתה משאר הארצות²³, ולדעתו אף טרם הי' אז שינוי בבעלות על הארץ,

[ומה שביאר רש"י²⁴ את ציווי

מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ" – ולכאורה צריך עיון: מצינו בגמרא¹⁷, "מעשה רב" דיציאה מארץ ישראל לחו"ל, "לקראת אמו", ומפורש במאירי¹⁸ ש"מותר לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לקראת אביו או לקראת אמו וכן לשאר מיני כבוד".

ויש לומר¹⁹ החילוק ביניהם: היציאה מארץ ישראל, ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם" הוי בגדר יציאה מן הארץ, אלא שהיא יציאה של היתר;

משא"כ היוצא לקראת אביו או לקראת אמו לשם כבוד אביו ואמו, לקבל את פניהם בבואם אל הארץ –

17) קידושין לא, ב. וראה גם ירושלמי ברכות פ"ג ה"א. שביעית פ"ו ה"א. נזיר פ"ז ה"א. חדא"ג מהרש"א קידושין שם ד"ה נתרצית. וראה אנציקלופדי תלמודית ערך א"י ע' רכד. וש"נ.
18) קידושין שם.

19) כדי שלא לאפשי במחלוקת אשר הרמב"ם לא ס"ל כהמאירי, אף שלדעת השאילתות (שאילתא קג) אף לשאר מצות מותר – ראה תוס' ע"ז יג, א; בכורות כט, א ד"ה היכי אזיל.

* אבל בחי' מהר"ט קידושין שם, וכן בפירוש הר"ש סיריליאו בירושלמי ברכות ושביעית שם (ועד"ז בפ"י שדה יהושע ברכות שם. שירי קרבן לירושלמי נזיר שם. וראה גם פ"י מבעל ספר חרדים לירושלמי ברכות שם) השאלה הי' כיון דכהן הי' מטפיק אז לי' כבוד אור"א דחי איסור דטומאה לכהן. וכן מפורש באשכול (ח"ב הלכות טומאת כהנים סוס"ב); ובירושלמי שאל לר' יוחנן מהו לצאת לחו"ל לטמא בארץ העמים כו' פ"י שהתיר לו טומאה דרבנן לכבוד אמו. וראה גם טוב ירושלים והערות רפפורט לירושלמי ברכות שם (נדפסו בירושלמי הוצאת רא"ם וצילום ממנה). וראה בפ"י שדה יהושע בפ"י דברי הבבלי. ואכ"מ.

מגיע השמימה ה' קבוע בה³¹, וכשם ש, בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה³², שזהו דבר תמידי, עד"ז ומעין זה הוא בשייכות לכל ארץ ישראל – ואין זאת אלא שבתחילה לא ה' זה בגילוי ובקביעות בארץ ישראל למטה.

ועפ"ז מובן, שאף שעל האבות (למטה) עדיין לא חל איסור היציאה מארץ ישראל לחו"ל, היו המלאכים מנועים מזה, כי אצל מלאכים (למעלה) יש חילוק בין ארץ ישראל לחו"ל – כנ"ל³³.

ד. הביאור בזה ש, מלאכים של ארץ ישראל באו ללותו לארץ – בפנימיות הענינים:

ענין „ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה“³⁴ רומז על הגלות דעם ישראל, כדאיתא במדרש³⁵ תיכף בריש פרשתנו „פתר קריי בגלות“, וכמבואר שם בפירוט כיצד מתפרשים באופן זה כל הפסוקים בתחלת הפרשה, ובמקום אחר במדרש³⁶ איתא „הראה לו הקב"ה

(31) יראים השלם סי' תיג.

(32) פרש"י פרשתנו כח, יט ד"ה וזה שער השמים.

(33) וי"ל כן גם בנוגע ליצחק שכיון שה' עולה (ונתעלה כליל) להוי' (למעלה) – אין חו"ל (למעלה) ובדרך ממילא – למטה) ראוי לו.

(34) פרשתנו כח, יו"ד.

(35) ב"ר פס"ח, יג (ובב"ר עם פי' יפ"ת השלם – ט). וראה גם זהר פרשתנו קמט, ב.

(36) רמב"ן ריש פרשתנו מפר"א (פ"ה) – ונשמט בפר"א שעם פי' הרד"ל! ומצוה להשלים). וממשיך שם בפירוט, „והראהו שר של מלכות בבל עולה כו' ויורד כו' מלכות מדי כו'“. ועד"ז בתנחומא פרשתנו ב. מדרש תהלים פ"ה, לב. פסיקתא דר"כ פכ"ג. שמו"ר פ"ב, ז. ויק"ר פכ"ט, ב. ועוד.

הקב"ה ליצחק „אל תרד מצרימה“ דהיינו משום ש, אתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך²⁵ – אין זה מפני שה' שינוי וחלה קדושה בחפצא דהארץ, אלא לפי²⁶ שאברהם פעל שבארץ ישראל יהי' הקב"ה „אלקי השמים ואלקי הארץ“, „שהרגלתיו כפי הבריות“²⁷, משא"כ בחו"ל יהי' הקב"ה אז רק „אלקי השמים“, ועדיין לא היתה בו הכרה בתור „אלקי הארץ“, כמבואר בארוכה במקום אחר²⁸].

ועפ"ז צריך ביאור מאי טעמא בנוגע למלאכים כבר הובדלה אז הארץ באופן כזה, שאין יוצאין חוצה לארץ [שהרי הענין והטעם הנ"ל בנוגע ליצחק לכאורה אינו מתאים במלאכים].

ויש לומר הביאור בזה בפשטות: מה שבזמן האבות טרם חלה על ארץ ישראל קדושה מיוחדת (ועד"ז הבעלות דישאל, כנ"ל בדעת רש"י) הרי הכוונה בזה היא – שגוף הארץ עדיין לא נתקדש אז, היינו שעדיין לא היתה קביעות הקדושה בחפצא דהארץ²⁹, ולכן לא חל על האבות בהיותם בארץ ישראל למטה איסור היציאה לחו"ל.

אבל בתוכנה וענינה היתה ארץ ישראל תמיד „נחלת ה' מיוחדת לשמו“³⁰, ארץ אשר „חפצי הבורא היו בה, שהרי סולם (דחלום יעקב) שראשו

(25) אבל זהו כלא במדרש (פס"ד, ג), אף את אם יצאת לחוץ לארץ נפסלת“.

(26) ראה ג"כ לקמן הערה 33.

(27) כפרש"י בפ' ח"ש כד, ז.

(28) לקר"ש שם ע' 159 ואילך. ע"ש.

(29) כמבואר בלקר"ש שם ע' 205 ואילך – בארוכה.

(30) לשון הרמב"ן בפ"י עה"ת אחרי ית, כה.

אבל כוונת הגלות היא לצורך עבודת הנירורים בכל מקום שבעולם – וכמאמר חז"ל ברו"ל⁴³: לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. ובלשון רבותינו נשיאינו – ההוראה הידועה⁴⁴, "עשה כאן ארץ ישראל" – לפעול שחוץ לארץ יהי בבחי' "ארץ ישראל", ארץ שרצתה לעשות רצון קונה⁴⁵ באופן של (ישראל) שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל⁴⁶, וזה בא ע"י עבודת כל אחד ואחת מישראל לעשות לו ית' דירה בתחתונים⁴⁷, עד אשר במשך זמן הגלות מעמידים את עם ישראל בשלימותו.

ואלו הם ב' סוגי ה"מלאכים":

מלאכי ארץ ישראל ש"ליווהו בארץ" קודם שיצא לחו"ל, לגלות, ענינם – נתינת כח מלמעלה לעבודה בזמן הגלות; וענין "מלאכים של ארץ ישראל" ש"באו לקראתו ללוותו בארץ", היא תוצאה מהפיכת חו"ל לארץ ישראל: בגמר עבודתו של יעקב בחו"ל, הנה מאחר שעשה שם "ארץ ישראל" ע"י עבודתו, על כן באו לשם המלאכים של ארץ ישראל – המשכת קדושת ארץ ישראל בחו"ל⁴⁸.

ארבע מלכיות מושלן ואובדן³⁷ כו", וכמו שכתב הרמב"ם³⁸ בספר ההלכה שלו: "הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא הי' משל למלכיות ושעבודן".

ואין זה דבר "צדדי", כי אם – סימן³⁹ לבנים, היינו שענין הגלות דבני ישראל משתלשל מ"מעשה אבות", מיציאת יעקב לחו"ל לגלות אצל לבן⁴⁰.

וכמו שביעקב אבינו, הנה יציאתו מארץ ישראל וביאתו לחזן לא היו רק מצד ההכרח – מפני שהוצרך לברוח מעשו ולא הי' ביכלתו להשאיר בארץ ישראל – אלא לשם⁴¹, "וקח לך משם אשה גו' והיית לקהל עמים", היינו שהליכתו לחזן ועבודתו בבית לבן היו כדי להשלים את עבודת הנירורים שלו בחו"ל, עד שדוקא בבית לבן העמיד את יסוד עם ישראל – ששם נולדו רובם ככולם דהשבטים⁴²;

עד"ז הוא בנוגע לגלות עם ישראל: אמנם "מפני חטאינו גלינו מארצנו",

(37) כ"ה בפדר"א דפוס וויניציא ד"ש, מעזרואוב תקנ"ג. ובדפוס ווארשא תרל"ט, ירושלים תשל"ב (בשינויי נוסחאות מ"קט"ן" (כפ"ג הכוונה לדפוס קונשטנטינא רע"ד) "מושליו ואובדיו".

(38) הל' יסוה"ת פ"ז ה"ג.

(39) ד"ל ע"ד סימן הפועל ועושה – לא רק המברר (ראה צפ"ג על הרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות. לקו"ש ח"א ע' 222 ואילך. ח"ה ע' 61).

(40) וראה יפה תואר השלם לב"ר שם. ועוד.

(41) תולדות כח, ב"ג. ולהעיר אשר יצחק לא ידע מסכנת עשו – וא"ז זה הי' טעם ציווי שלו על יציאת יעקב, וכדברי רבקה ליצחק (שם כז, מו).

(42) רק בנימין, צדיק תחתון (זהו פרשתנו קנ"ג, ב) נולד בא"י.

(43) פסחים פז, ב. וראה תו"א (ו, א. יא, א"ב. קיז, ב) ובביאורו (ויגש קלו, א ואילך) בפי' מזול זה. ובביאורו להצ"צ (ח"ב ע' תשכו. תשל) מבאר מחז"ל זה גרים כפשוטו (ולא – ניצוצי קדושה בכלל). וכ"ה בתו"א כ, ג.

(44) מענה הצ"צ – אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ כרך א ע' תפה (וראה שם בהמשך הענין – ע' תפו, תפט). לקו"ש ח"ב ע' 621.

(45) ב"ר פ"ה, ח.

(46) וישלח לב, כט.

(47) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו.

(48) ולכן לא באו אצלו תיכף בהלכו מבית לבן

ע"ד השייכות דלשון „ויפגע“ לתפלת ערבית דוקא, כדלקמו.

ועוד זאת: לשון „ויפגע“ מורה שהדבר אירע כאילו שלא בכוונה⁵³. אלא שיש חילוק בתוכן „ויפגע“ בין שני הפסוקים הנ"ל: „ויפגע במקום“ פירושו שהי' זה כאילו שלא במתכוון מצד יעקב, וכמו שדייקו רז"ל מלשון „ויפגע“ – „ללמדך שקפצה לו הארץ“⁵⁴; אבל הלשון „ויפגעו בו“⁵⁵ מלאכי אלקים משמעה שהי' זה כאילו שלא במתכוון לא רק מצד יעקב אלא גם מצד מלאכי ארץ ישראל.

ויש לומר, שהחילוק בתפקידם של ב' סוגי המלאכים – המלאכים שבתחלת הפרשה שבאו לשם שמירה, והמלאכים שבסופה שבאו לשם כבוד – הוא בהתאם לחילוק הנ"ל ב„ויפגע“.

ו. והביאור בזה:

ידוע⁵⁶ הביאור (בפנימיות הענינים) בזה ש„תפלת ערבית רשות“⁵⁷ – ולא חובה כתפלת שחרית ומנחה – שזהו לפי שתפלת ערבית שייכת למדריגה עליונה כל כך, שאי אפשר להשיגה ע"י עבודת האדם, בחי' אתערותא דלעילא שאין אתערותא דלתתא מגעת שם והיא נמשכת כאילו בדרך ממילא.

ולכן ילפינן תפלת ערבית מ„ויפגע“⁵⁸ (ולא מלשון כגון „אשר

ה. ע"פ הנ"ל – שזה ש„מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו לארץ“ שייך לסיום וגמר עבודת יעקב בחו"ל – יובן גם הטעם (בפנימיות הענינים) לכך שבאו המלאכים רק ללותו (ולא לשם שמירה וכו'), שזהו ענין של כבוד בלבד –

ובהקדים, שדבר זה מרומז בלשון הכתוב „ויפגעו בו מלאכי אלקים“ – ע"ד הלשון (שבתחלת הפרשה) „ויפגע במקום“⁴⁹ (וכמבואר בזהר⁵⁰ שב' הפסוקים שייכים זה לזה), דמהלשון „ויפגע במקום“ למדו חז"ל⁵¹ שיעקב התפלל שם, „ולמדנו שתקן תפלת ערבית“⁵². ועפ"ז יש לומר, שהשייכות בין הלשון „ויפגעו בו מלאכי אלקים“ לשילוח מלאכים לשם לווי' וכבוד, היא

(ראה גו"א סוף פרשתנו ודלא כמ"ש ביריעות שלמה – הובא לעיל הערה 4), כי גמר הבירורים הי' לאחרי הג"ל שהקים עם לבן, ולאחרי ד„וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם“ (לב, א) – ענין אתהפכא לפי שעה כו'. וראה תו"ח ס"פ ויצא.

וראה פי' הבעש"ט* (מאור עינים ר"פ ויצא) בהפ' וירדוף (לבן) אחריו (דיעקב) – למסור לו התיבות וכו' שבהפסוקים שלאח"ז שיהיו בתורה. ולהעיר מהמפורש (ספרי ופרש"י בהעלותך י, כט ועוד). וראה פרש"י ר"פ יתרו ממכילתא שם. ועוד: יתרו שיתר פרשה בתורה. וחידוש גדול כאן – שעשה זה לבן מחר ובאופן דרדיפה. ואכ"מ.

(49) כח, יא.

(50) פרשתנו קסה, א.

(51) ברכות כו, ב. סנהדרין צה, ב. ועוד. פרש"י עה"פ.

(52) ל' רש"י עה"פ – מברכות שם.

(* ועד"ז באור המאיר פ' ויצא בשם המגיד – הובא נתי' באוה"ת פרשתנו (כרך ה) תתט, א ואילך. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 260 ואילך.)

53) ראה אברבנאל ריש פרשתנו. ובכ"מ.

54) ל' רש"י עה"פ – מחולין צא, ב.

55) להעיר מבחי' פרשתנו שם.

56) לקו"ת סוכות פ, סע"ג. שה"ש כד, ב.

ביאורי הזהר לאדהאמ"צ (יג, סע"ד ואילך)

ולהצ"צ (ע' פה ואילך). סה"מ תרס"ח ע' קע. ועוד.

57) ברכות ד, ב.

58) ברי"ף לע"י ברכות כו, ב ועוד (וראה

דלתתא מגיע שם, למעלה אפילו מהאתערותא דלעילא הראשונה (שהיא מבחי' חיצונית לבד⁶³).

ז. עפ"ז מבוארים היטב ב' הענינים שמצינו בנוגע לתפלת ערבית^{63*}: בחסידות⁶⁴ מבואר – ע"פ הזהר⁶⁵ – בטעם הדבר שתפלת ערבית „רשות” (דהיינו, כנ"ל, ענין שלמעלה מאתערותא דלתתא), שזהו מפני שתפלה זו באה לאחרי העבודה דתפלות חובה דשחרית ומנחה [שכן הוא גם ע"פ נגלה, שתפלת ערבית היא „כנגד אברים ופדרים”⁶⁶ (דחקרבנות שבמשך היום⁶⁷), „שאם”⁶⁸ לא נתעכלו מבעוד יום הם קרבים והולכים כל הלילה”], דהיינו, שלאחרי עבודת האדם בב' התפלות (שכנגד תמידין תקנום⁶⁹), באה בתור סיום וגמר והשלמה ההמשכה דתפלת ערבית, האתערותא דלעילא הבאה לאחרי שלימות עבודת האדם.

עמד שם⁵⁹ האמורה בתפלת שחרית דאברהם או הלשון „לשוח בשדה”⁶⁰ האמורה בתפלת מנחה דיצחק⁶¹: כיון שזוהי מדריגה שאינה נמשכת ע"י עבודה, אלא כאילו מאליו וממילא, נמצא, שיחס ההמשכה אל עבודת האדם הוא כאילו שלא בכוונה. והרי זה גם עולה בקנה אחד עם הפירוש ד„קפצה לו הדרך” – ענין שאינו בא ע"פ סדר ועבודת האדם, אלא פעולה מלמעלה, באתערותא דלעילא מצד עצמה.

ובמדריגה זו דאתערותא דלעילא (שאינן האתערותא דלתתא מגעת לשם) עצמה יש ב' מדריגות⁶²: האתערותא דלעילא הנמשכת על דרך ובאופן של „חפץ חסד הוא”, הבאה מלמעלה כדי לעורר את האתערותא דלתתא; וכן – האתערותא דלעילא הנמשכת לאחרי שלימות עבודת התחתונים ולאחרי שנמשכו כל המדריגות דאתערותא דלעילא הבאות ע"י (ושהן לפי ערך) האתערותא דלתתא, שאז מתגלית האתערותא דלעילא שלמעלה מעלה מערך האתערותא דלתתא – „גילוי פנימיות ממש מבחי' שאין האתערותא

157

(63) לקו"ת שם כד, ב.

(63*) ראה גם לקו"ש חל"ה ע' 125 ואילך.

(64) ביאורו"ז שבהערה 56. וראה בארוכה

לקו"ש ח"ח ע' 351 ואילך.

(65) ח"א קלג, א.

(66) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס פט – מברכות שם.

וראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ו.

(67) בגמ' ושו"ע אדה"ז שם „איברים ופדרים” סתם, ובפרש"י בגמ' שם: איברים של עולות ופדרים של שאר קרבנות. אבל ברמב"ם „איברי תמיד” של בין הערבים. וי"ל, דכיון שמוכא בגמ' לראי' להמ"ד „כנגד תמידין תקנום”, מוכח דזהו העיקר. ואכ"מ.

(68) לשון אדה"ז שם – ע"ד ל' הרי"ף בברכות שם. ובגמ', „שלא נתעכלו מבערב”. וברמב"ם ליתא השלילה, שהרי לא בא לבאר למה היא רשות (כבשו"ע אדה"ז שם) שזה כתב להלן בהמשך ההלכה, ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה.

(69) ברכות שם.

בארוכה העמק שאלה על השאילתא שבהערה (74) – דלמ"ד תפלות אבות תקנום הוי תפלת ערבית חובה. אבל בחי' הצ"צ ריש ברכות (אות ד) שגם למ"ד יעקב תיקון הוי רשות, וכמפורש בוח"א קלג, א (רכט, ב), „ומאי דאתקין יעקב . . . איהו רשות” (וראה בארוכה ביאורו"ז שבהערה 56). וראה גם פנ"י ברכות שם ד"ה בגמ' אתמר וד"ה ומיהו. עיון יעקב לע"י שם. ועוד.

(59) וירא יט, כז.

(60) ח"ש כד, סג.

(61) ברכות כו, ב.

(62) לקו"ת שה"ש שם כג, ד ואילך. וראה גם

ביאורו"ז שבהערה 56.

בתור נתינת כח לעבודת היום שלאחרי זה; והמדריגה בתפלת ערבית הבאה לאחרי עבודת היום, היא האתערותא דלעילא הבאה לאחרי גמר ושלמות עבודת היום.

ח. ויש לומר, אשר בפרטיות הרי זה החילוק בין שני הפסוקים בפרשתנו – „ויפגע במקום” האמור בתחלת הפרשה ו„ויפגעו בו מלאכי אלקים” האמור בסיום הפרשה:

בתחלת הפרשה, כאשר יעקב עומד בהתחלה, בעת היציאה לעבודתו – נמשך האופן הראשון באתערותא דלעילא, הבא בתור הקדמה ונתינת כח לעבודת האדם, ולכן נאמר „ויפגע (במקום)” רק בשייכות ליעקב – שאצלו ה' זה כאילו שלא ככוונה (כנ"ל ס"ה) – אתערותא דלעילא הבאה מאלי, שלא ע"י אתערותא דלתתא;

ולאחרי גמר העבודה בבית לבן, ועד"ז בכל אחד ואחד מישראל בגמר העבודה בזמן הגלות, לאחרי שנמשכו כל ההמשכות שהן בערך עבודת האדם, נמשכת מדריגת אתערותא דלעילא מבחי' איין־סוף באופן של מתנה – וזוהי מדריגת „ויפגעו בו מלאכי אלקים”: „ויפגע”, בלי כוונה, לא רק מצד יעקב (מצד ולפי ערך עבודת האדם), אלא גם מצד למעלה כביכול, כי כל ההמשכות מאיין־סוף באות כאילו מאליהן.⁷⁷

ולכן הרי זה באופן ז, מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו

(77) וע"ד ענין ההתהוות שמצד העצמות שנאמר הוא צוה ונבראו ממילא (תו"א מג"א צו, ג. לקו"ת ראה כ, סע"ג ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 42 הערה 41).

ולכאורה אינו מובן: התחלת עבודת היום הרי היא בעבודת הלילה שלפניו, ולפי זה נמצא שתפלת ערבית אינה המשך וגמר של ב' התפלות שלפני (שחרית ומנחה של היום הקודם), אלא היא התפלה הראשונה של המעַת־לעת⁷⁰. וכמו שמצינו בגמרא⁷¹ שהובא הפסוק⁷² „ערב ובוקר וצהרים וגו'”⁷³ לענין החילוק בזמני התפלה⁷⁴, ופסוק זה פותח ב„ערב”⁷⁵.

וע"פ הנ"ל יש לבאר⁷⁶: בתפלת ערבית ישנם ב' העינים: מדריגת תפלת ערבית בהתחלת היום היא מדריגת האתערותא דלעילא שלפני האתערותא דלתתא (הנ"ל), שאתערותא דלעילא זו היא ממדריגה שלמעלה מעבודת האדם ונמשכת באופן של (ומצד) „חפץ חסד הוא” („רשות”) – והיא באה בתחלת היום

(70) ועד שבגמ' שם (כו, א) איבעי לי' טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית כו' את"ל טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' משום דחד יומא הוא כו' אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו.

(71) שם לא, סע"א [ושם כ, ב. אבל ראה תוד"ה בתפלה שם. ובהגהות הב"ח שם שרוב הספרים לא גרסי לי'].

(72) תהלים נה, ית.
(73) כ"ה בגמ' לפנינו שלא הובאה תיבת „אשיחה”. אבל ברי"ף, בכ"י ובכמה דפוסי הש"ס הובא גם המשך הכתוב – ראה דק"ס בברכות שם. וכ"ה ברמב"ם שם.

(74) והובא גם ברמב"ם שם: כענין שנאמר ערב גו'. ובשאלות פ' לך שאילתא ח למד עצם החיוב „לצלו"י תלתא זימני ביומא” מכתוב הנ"ל.
(75) ועד"ז ברמב"ם שם אחרי שמפרט כל התפלות ממשיך בה"ח: נמצאו התפלות בכ"י שלש ערבית ושחרית כו'. וראה צ"ח ופנ"י ברכות רפ"ד.

(76) אבל באוה"ת פרשתנו (כרך ה התע, א) הוא באו"א.

ינזם ולא יישן שזמר ישראל גו' ה' שזמרך ה' צלך על יד ימינך"⁷⁹, עד אשר ׀ והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"⁸⁰ עוד בזמן הגלות⁸¹, אלא יתר על כן:

הקב"ה שולח את מלאכי ארץ ישראל ללותו, להוסיף בכבודו⁸². כלומר, העדר ההתפעלות מפני הגלות ועניני הגוים אינו באופן של גלות בעלמא, אלא בהרחבה ובאופן של גאולה, מלאכי ארץ ישראל, באופן של כבוד.

ועצם ידיעה זו נותנת הוספת עידוד וחיזוק בגמר העבודה בסוף זמן הגלות, שלא להתחשב כלל בעניני הגוים, אלא ללכת לבטח דרכו, לגמור את עבודת ה׀פנים קטנים"⁸³ הנותרים, לבררן בעבודה שבזמן הגלות,

וזו ימהר את כניסת כל אחד מישראל וכלל ישראל לארץ ישראל עם מלאכי ארץ ישראל, ובאופן ד׀אחי-שנה"⁸⁴,

במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ ויצא תשמ"ג)

(79) תהלים קכא, ד"ה.

(80) ישעי' מט, כג.

(81) וכמעשה רב - זבחים יט, רע"א.

(82) ע"ד המאורע בזבחים שם - ענין דכבוד.

(83) ראה פרש"י וישלח לב, כה - מחולין צא,

סע"א. וראה לקו"ש חט"ו ע' 288. וש"נ.

(84) סנהדרין צת, א.

לארץ": המלאכים הקודמים היו לשם שמירה - ענין של עזר וסיוע לאדם בעבודתו (וזאת - במצב הדורש שמירה); אבל מלאכים אלה באו רק ללותו, ענין של כבוד בלבד, כנ"ל. כי אתערותא דלעילא זו באה אחרי שישנו ׀אתר שלים" (אין צורך לשמירה, ויתירה מזה), אין חסר דבר באדם (כולל גם - בהמשכה מלמעלה השייכת לעבודתו), והיא נמשכת בכח מתנה.

ט. כל ענין בתורה הוא הוראה בעבודת האדם. וכן הוא גם בענין זה: סיפור והודעת הכתוב לבני ישראל, שעוד בהיותם בחוץ לארץ - בגלות - טרם בואם לארץ ישראל, שולח הקב"ה את מלאכי ארץ ישראל לקראתם (לחו"ל - בזמן הגלות) ללותם לארץ, הוא כדי לגלות בבני ישראל את גודל המעלה שבעבודתם, וממילא נותן הדבר תוספת כח ועידוד וחיזוק בעבודה.

אפילו בזמן שבני ישראל עודם נמצאים בגלות, אומרת התורה לכל אחד מישראל - שלא זו בלבד שאינו צריך להתפעל מן הגלות ומעניני הגוים (׀גוי'שקייט") כי עמו הולכים מלאכי חו"ל השומרים עליו - ו"לא⁸⁵

(78) וקאי על זמן הגלות, כפי הראב"ע בריש המזמור.

